

Pregledni znanstveni članek/Article (1.02)

Bogoslovni vestnik/Theological Quarterly 83 (2023) 1, 171—182

Besedilo prejeto/Received:01/2022; sprejeto/Accepted:03/2023

UDK/UDC: 272(497.4):616.98:578.834

DOI: 10.34291/BV2023/01/Kocjancic

© 2023 Kocjančič, CC BY 4.0

Klemen Kocjančič

Katoliška Cerkev na Slovenskem

in krizno komuniciranje: prvo leto epidemije COVID-19

The Catholic Church in Slovenia and Crisis

Communication: The First Year of the COVID-19

Povzetek: Avtor v prispevku predstavlja in analizira spletno komuniciranje Katoliške Cerkve na Slovenskem v prvem letu epidemije COVID-19. Hitro spreminjanje situacije in posledično spreminjanje ukrepov na državni in lokalni ravni je narokovalo hkratno obveščanje verskih delavcev in vernikov o ukrepih, ki so vplivali na versko življenje. Pregled objav na spletnem portalu Katoliska-cerkev.si, ki ga upravlja Slovenska škofovska konferenca, razkriva, da se SŠK ni omejila le na duhovno oz. religiozno življenje institucije in vernikov, ampak je ob tem objavljala obvestila o spoštovanju splošnih navodil za preprečevanje širjenja okužb, pozivala ljudi h karitativni in dobrodelni dejavnosti, obenem pa ponujala ne le duhovno, temveč tudi psihosocialno podporo ljudem v času epidemije.

Ključne besede: Slovenska škofovska konferenca, krizno komuniciranje, COVID-19, spletno komuniciranje, epidemija

Abstract: The author in the article presents and analyses communication of the Catholic Church in Slovenia, using the internet during the first year of the COVID-19 epidemics. Quickly changing situation and subsequent changes of directives on national and local levels dictated simultaneous notification of religious workers and faithful regarding directives, affecting religious life. An overview of the posts on the web portal Katoliska-cerkev.si, maintained by the Slovenian Bishops' Conference, reveals, that the conference didn't limit itself only on the spiritual or religious life of the institution and the faithful, but they had also posted notifications regarding following general directives for prevention of spreading of the virus, appealed to people to volunteer for caritative and humanitarian activities, and also offered not only spiritual, but also psychosocial support to people in the time of the epidemics.

Keywords: Slovenian Bishops' Conference, Crisis communication, COVID-19, online communication, epidemics

1. Uvod

Konec leta 2019 se je na svetu pojavil novi koronavirus, poimenovan COVID-19, ki se je pričel izjemno hitro širiti: sprva po Aziji in kmalu nato še drugod. V Sloveniji je bil prvi primer uradno zabeležen v začetku marca 2020; slovenski državljan se je iz Maroka preko Italije vrnil nazaj z znaki obolelosti, nato so prisotnost novega virusa uradno potrdili (RTVSLO.si 2020). S tem je začelo novo obdobje življenja v krizni situaciji tudi v Sloveniji, pri čemer je prelomni dogodek v življenju državljanov in drugih predstavljala (prva) razglasitev epidemije 12. marca (Gov.si 2020).

Takrat veljavni Zakon o nalezljivih boleznih (ZNB)¹ ministru za zdravje omogoča, da razglasi epidemijo na določenem območju, medtem ko za celotno območje Republike Slovenije to lahko stori Vlada Republike Slovenije. Zakon v 4. členu še pravi, da »varstvo prebivalstva pred nalezljivimi boleznimi« nalaga sprejem splošnih in posebnih ukrepov za njihovo preprečevanje in obvladovanje, vsak pa ima »pravico do varstva pred nalezljivimi boleznimi in bolnišničnimi okužbami ter dolžnost varovati svoje zdravje in zdravje drugih pred temi boleznimi«.

Razglasitev epidemije v Sloveniji se je zgodila le dan potem, ko je Tedros Adhanom Ghebreyesus, direktor Svetovne zdravstvene organizacije (WHO), javno izjavil, da hitro širjenje virusa COVID-19 lahko označimo za pandemijo (WHO 2020). Posledično so se zvrstile številne razglasitve epidemij na državni (ter regionalni/ lokalni) ravni, pa tudi sprejetje ukrepov na ravni mednarodnih organizacij, med njimi tudi verskih organizacij. Tako je tudi Slovenska škofovska konferenca (SŠK) sprejela različna pastoralno-liturgična navodila, ki se nanašajo na versko življenje katoličanov v Sloveniji v času epidemije COVID-19 (Slatinek 2020).

V okviru tega prispevka bo analizirano komuniciranje SŠK v prvem letu življenja Slovenije s COVID-19 (marec 2020 – marec 2021) – z vidika obvladovanja kriznih razmer ter prilagoditve verskega življenja nastalim razmeram.

2. Krizno komuniciranje kot del kriznega upravljanja

Sodobni svet je zaradi svoje povezanosti in naprednosti podvržen nastanku kompleksnih kriz, ki lahko v trenutku prečkajo državne meje in kot v primeru pandemije COVID-19 v kratkem času zajamejo ves svet. Kot poudarja Malešič (2002, 401), ima vsaka kriza »lastne situacijske in kontekstualne značilnosti«, pri tem pa ogroža temeljne vrednote in norme – ali družbe kot celote ali pa le vodilnega dela družbe. Odločevalci imajo po navadi čas za ustrezno odzivanje (oblikovanje politike, sprejemanje odločitev in njihovo izvrševanje) omejen, pri čemer so tako odločevalci kot izvajalci in člani družbe izpostavljeni stresu. Posledično so ljudje prisiljeni k sprejemanju odločitev »v negotovih razmerah, v katerih dogodki prehitevajo drug drugega.«

¹ ZNB je pričel veljati leta 1995, pri čemer je bila zadnja novela zakona pred izbruhom epidemije COVID-19 leta 2006. V času epidemije je bil zakon večkrat noveliran.

Pri tem kompleksne krize presegajo zmožnost in pristojnosti posameznih organizacij (pa tudi posameznih držav), kar pri odzivanju na take krize in njihovem reševanju narekuje višjo stopnjo povezovanja in sodelovanja med različnimi akterji na lokalni, regionalni, državni, mednarodni ravni. To tudi pomeni, da kompleksne krize zahtevajo kompleksen krizni odziv (Prezelj 2005, 58–67).

Krize imajo svojo ‚življenjsko pot‘, ta pa (lahko) vsebuje različne razvojne stopnje: odkrivanje znakov kompleksne krize, preprečevanje take krize še pred njenim izbruhom, obvladovanje kompleksne krize, okrevanje in pokrizno učenje (Vuga Beršnak in Ferlin 2018, 25). Sámó krizno upravljanje, ki je za zaježitev in končno odpravo krize ključno, je sestavljeno iz več korakov: spremljanje razvoja situacije vodi v analiziranje in predvidevanje, to v posvetovanje odločevalcev in strokovnjakov, kar vodi v sprejemanje odločitev; te so nato preko pristojnih organov posredovane izvajalcem v usklajevanje in vodenje. To zahteva tudi ustrezno krizno komuniciranje (ne samo z izvajalci, ampak tudi s splošno in drugimi javnostmi), kar lahko preide v podporo na različnih ravneh (psihosocialni, informacijsko-komunikacijski itd.). Na koncu se nato izvede ponovna analiza ukrepov in njihove učinkovitosti, s čimer se vrnemo v spremljanje nastale situacije (29).

Krizno komuniciranje predstavlja »dejavnik, katerega pomen v procesu večstopenjskega in zapletenega kriznega upravljanja in vodenja narašča«. To pa danes »ne pomeni zgolj strogo hierarhičnega in funkcionalnega zbiranja informacij, ampak je to nehierarhična, občutno politična in tekmovalna situacija« (Malešič, Hrvat in Polič 2006, 19). V sodobnem svetu pa krizno komuniciranje ni omejeno le na množične medije (tiskani mediji, radio, televizija), temveč tudi na vse spletne uporabnike, ki posredujejo in širijo informacije med uporabniki. Sem sodijo tudi verske organizacije, ki vzdržujejo lastne spletne strani (portale), preko katerih tako v normalnih razmerah kot v času kriznih razmer svoje vernike (pa tudi preostale) obveščajo o dogajanju znotraj družbe oz. družbene skupine/organizacije.

Verske skupnosti imajo v kriznih razmerah, ko so ljudje podvrženi večjemu stresu kot običajno, pomembno vlogo – predvsem z vidika spodbujanja rezilientnosti, kar vpliva na zmanjšanje občutka ogroženosti, izboljša odzivnost na krizo, obenem pa omogoča sprejemanje učinkovitih ukrepov za njeno razreševanje (Ager, Fid-dian-Qasmiyeh in Ager 2015). Pri tem ne gre zgolj za delovanje in življenje verske skupnosti, temveč tudi rezilientnost verske institucije same (Strehovec 2020). Verske skupnosti imajo pri tem posebno mesto predvsem glede zagotavljanja duhovnosti in religioznosti kot opornih sredstev za prestajanje kriznih razmer, vključno v povezavi s psihoterapijo (Košir 2020).

3. Epidemija COVID-19 v Sloveniji

V sklopu preprečevanja oz. omejevanja epidemije COVID-19 v Sloveniji je Vlada Republike Slovenije sprejela številne sklepe, odredbe in pravilnike, medtem ko je Državni zbor Republike Slovenije sprejemal tudi zakone. Z ukrepi so posegli na

številna področja človeškega življenja, tako v družbi kot zasebnem življenju. Sem spada tudičasna omejitev verske svobode.

Kot že omenjeno, je bila epidemija COVID-19 v Sloveniji razglašena z odredbo ministra za zdravje 12. marca 2020 (0070-29/2020 z dne 12. 3. 2020), ki je vstopila v veljavo že isti dan. Toda predhodno je minister že izdal dve drugi odredbi, s katerima so prepovedali zbiranje več kot 500 ljudi na javnih mestih na prostem (007-20/2020 z dne 10. 3. 2020), pa tudi na dogodkih v zaprtih javnih prostorih z več kot 100 prisotnimi ljudmi (0070-24/2020 z dne 11. 3. 2020).

Že ti dve odredbi sta (teoretično) posegli v pravico do verske svobode, predvsem v smislu večjih verskih prireditev in drugih prireditev (npr. kulturne, športne itd.) v okviru verskih organizacij, pa tudi izvajanja verskih obredov. Versko svobodo (v primeru Slovenije) zagotavljajo Splošna deklaracija človekovih pravic, sprejela leta 1948, Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah iz leta 1966, evropska Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin iz leta 1950, pa tudi leta 1991 sprejeta Ustava Republike Slovenije. V njenem 41. členu je tako med drugim zapisano sledeče: »Izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju je svobodno.«

Kot poudarja Valentan (2020, 614), »Vlada RS oziroma drug državni organ z nobenim pravnim aktom ni ukazal zaprtja cerkva ali prepovedal verskih obredov,« kar pomeni, da so cerkve v Sloveniji »ves čas epidemije ostajale odprte«. Vlada RS je verske objekte (pa tudi obiskovanje pokopališč) pri določitvi izjem v sklopu začasne splošne prepovedi gibanja in zbiranja ljudi na javnih površinah (št. 00717-13/2020 z dne 29. 4. 2020) dejansko uveljavila kot izjeme.

4. Odziv Katoliške Cerkve v Sloveniji

Katoliška Cerkev v Sloveniji ima na voljo številna komunikacijska sredstva. V sklopu tega prispevka se bomo omejili na komuniciranje z javnostmi po spletu v sklopu krize COVID-19 – in sicer na spletno stran/portal Katoliška cerkev (www.katoliska-cerkev.si), ki jo ureja Tiskovni urad SŠK.

Poleg običajnih objav, ki se nanašajo na ravnanje v krizi, so sčasoma vzpostavili tudi namenske (pod)strani z navodili slovenskih škofov (Katoliska-cerkev.si 2020a) in zbirno stran z vsemi relevantnimi prispevki (2020b).

4.1 Prvi odzivi SŠK na COVID-19

Razvidno je, da je SŠK že pred uradno razglasitvijo epidemije sama začela delovati po principu kriznega upravljanja – in sicer z objavo navodil SŠK za preprečevanje širjenja koronavirusa, ki so bila objavljena že 25. februarja 2020 (Katoliška-cerkev 2020c). V sklopu navodil so tako poudarili, da »za vse katoličane veljajo splošna navodila za preprečevanje virusnih okužb«, kot jih je predhodno objavil Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ), pri čemer so v sklopu objave ponovili splošno

veljavna navodila s področja osnovne higijene in zdravja. A hkrati so navedli tudi navodila, ki so se nanašala izključno na versko življenje: izpraznitev kropilnikov z blagoslovljeno vodo, opustitev stiska roke pri pozdravu miru ter prejetje obhajila izključno na roko. Vse duhovnike, ki delujejo v domovih za ostarele in zdravstvenih ustanovah, so pozvali k upoštevanju navodil teh ustanov glede preprečevanja okužb. Navodila so se nanašala tudi na prihodnje izvajanje drugih aktivnosti (romanja, slovesnosti, srečanja itd.) ob upoštevanju splošnih navodil. Dodan je bil poziv duhovnikom in pastoralnim delavcem k širjenju teh navodil in upoštevanju naštetih ukrepov.

10. marca je sledil poziv slovenskih škofov, ki so povabili »vernike, duhovnike, redovnice, redovnike ter katoliška laiška gibanja, da okrepijo molitev za zdravje in blagoslov našega naroda« (Katoliška-cerkev.si 2020d).

Toda že tretja objava „Izredna navodila slovenskih škofov za preprečevanje širjenja COVID-19: odpoved svetih maš do preklica“ (Katoliška-cerkev.si 2020e) na dan razglasitve krize je pokazala pripravljenost SŠK sodelovati pri preprečevanju oz. zajeitvi širjenja COVID-19 med ljudmi: »V izogib širjenju COVID-19 in za ohranjanje zdravja prebivalstva, so do nadaljnjega odpovedane vse svete maše, podeljevanje zakramentov, zakramentalov, ljudske pobožnosti, župnijska praznovanja in drugi dogodki ter vsa srečanja.« Vse svete maše (znotraj objektov) so duhovniki darovali sami – brez prisotnosti vernikov in somaševanja drugih duhovnikov, medtem ko vsakršne oblike pobožnosti na prostem (vključno s sveto mašo) niso bile dovoljene. Zato so škofje ordinariji podelili »spregled od dolžnosti udeležbe pri nedeljski sveti maši« – kar naj bi verniki nadomestili »z molitvijo, postom, dobrimi deli, prebiranjem Božje besede, spremljanjem svete maše po radiu, TV oziroma spletu ter s prejemom duhovnega obhajila«. Kljub temu so dovolili, da so bile cerkve/kapele odprte, a pod pogojem omejitve največjega števila (do 10) udeležencev pri obredju, ki so morali biti zdravi, upoštevati medsebojno razdaljo in uporabljati razkužilna sredstva (tako za čiščenje objekta kot za osebno higieno). Omejili so prisotnost in obliko izvajanja cerkvenih pogrebov, za nedoločen čas odložili spovedovanje, vendar dopustili izvajanje bolniškega maziljenja ob upoštevanju zaščitnih ukrepov ter preložili podeljevanje zakramenta svetega krsta in poroke. Hkrati so stike z različnimi cerkvenimi uradi in organizacijami omejili na spletne oz. telefonske ter preselili verouk v virtualni prostor oz. ga prepustili skrbi staršev in drugih izobraževanj. Prav tako so pozvali vse vernike (še zlasti starejše občane) »naj se preventivno samoizolirajo ter posvetijo čas molitvi za zdravje bolnikov, zdravstvenega osebja in čim prejšnji konec epidemije«.

4.2 Komunikacijske usmeritve SŠK

V prvem letu epidemije (od 12. marca 2020 do 13. marca 2021) so na spletni strani Katoliška-cerkev.si objavili več kot 250 prispevkov (Katoliška-cerkev.si 2020b), ki so se delno ali v celoti nanašali na COVID-19, kar kaže na visoko angažiranost SŠK pri kriznem komuniciranju.

Predhodno omenjena Izredna navodila kažejo tudi na kompleksnost situacije, ki je posegla v vse vidike verskega življenja, institucionalnega delovanja in tudi zasebnega življenja. Nadaljnje objave – glede na njihove komunikacijske usmeritve – lahko razdelimo na več skupin, in sicer:

- prilagoditev verskega življenja;
- usmeritev duhovnega udejstvovanja (duhovna spodbuda);
- spodbujanje k spoštovanju splošnih navodil za preprečevanje širjenja okužb;
- spodbujanje h karitativni in dobrodelni dejavnosti;
- psihosocialna podpora;
- podpora cepljenju proti COVID-19.

V prvo skupino uvrščam pozive k spremljanju svetih maš po spletu, radiu, televiziji (Katoliska-cerkev.si 2020g), pri čemer so razporede za nedeljske svete maše sproti objavljali. To je veljalo tudi v času velikonočnih praznikov, ko so se vsi obredi in običaji izvajali brez prisotnosti občestva (2020o; 2020p); podobno ob prazniku vseh svetih in spomina vseh vernih rajnih (2020ad), pa tudi za božične praznike (2020an). V začetku maja 2020 je SŠK prisotnost občestva pri obhajanju svetih maš ob upoštevanju najnovejših navodil (npr. uporaba zaščitne maske oz. prekrivala) ponovno dovolila (2020u; 2020af). Hkrati so slovenski škofje še omejevali delovanje cerkvenih pevcev in pevskih zborov, in sicer so lahko ti nastopali le na prostem ali v zelo velikih prostorih ter v manjših skupinah (2020aa). Zaradi razširjenosti uporabe spletnih prenosov svetih maš med duhovniki je SŠK v prvem letu epidemije objavila navodila za spletni prenos različnih oblik bogoslužja, »da bi vernikom v času epidemije omogočili čim boljše izkušnjo zakramentalnega in liturgičnega življenja« (2020ah; 2020ap; 2020ar).²

Drugo skupino tvorijo objave, ki so slovenske katolike usmerjale k duhovnemu udejstvovanju – sprva v obliki posebne molitve za zdravje v času epidemije COVID-19 (2020f). Že naslednji dan so vernikom ponudili nabor spletnih strani, ki je omogočal adoracijo v živo, molitve in meditacije, dnevno prebiranje Božje besede ali brevirja, prejem duhovnega obhajila, različne molitve (2020j; 2020ag).

Tretjo skupino sestavljajo periodične objave o spoštovanju (najnovejših) navodil, kot jih je objavljala NIJZ, ki so zadevale (tudi) versko življenje (2020h; 2020ad; 2020ai; 2020am). Pri tem so posebno pozornost namenili starostnikom in njihovim svojcem, ki so jih pozivali k upoštevanju navodil (2020k). Z majem 2020, ko je bila prisotnost vernikov pri obhajanju svetih maš ponovno dovoljena, je SŠK spodbujala tako k nošenju zaščitnih mask kot tudi k oddaji osebnih podatkov prisotnih pri sveti maši – v skladu z navodili za organizacijo javnih prireditev (2020u; 2020v; 2020z). Oktobra je SŠK 2020 vsem škofom, duhovnikom, redovnicam in redovnikom izdala smernice glede spoštovanja navodil NIJZ ter navodil osebnih in drugih zdravnikov v primeru okužbe – vse za preprečevanje širjenja okužbe (2020ab). Posebno podskupino predstavljajo tudi osebni pozivi najvišjih cerkvenih predstav-

² O povečanju spremljanja spletnih prenosov svetih maš in drugih oblik bogoslužja glej Žigon in Udovič (2020).

nikov k upoštevanju ukrepov oz. zgledi: tako je msgr. Stanislav Zore, ljubljanski nadškof metropolit in predsednik SŠK, pri podajanju poslanice nosil zaščitno masko (2020ac), medtem ko je bil upokojeni mariborski nadškof Metropolit msgr. dr. Franc Kramberger cepljen med prvimi v Sloveniji (2020ad).

Četrto skupino tvorijo objave, v katerih je SŠK pozivala vernike k dobroti, humanitarni in karitativni dejavnosti. Tako je Slovenska karitas vzpostavila bazo prostovoljcev, ki bi bili pripravljene sodelovati pri oskrbi ranljivih skupin v času epidemije »v skladu s potrebami Karitasa na terenu in po navodilih Civilne zaščite« (2020i).

Psihosocialna podpora (v luči omejevanja stikov med ljudmi in omejitve gibanja) se je v času epidemije COVID-19 izkazala za še posebej pomembno dejavnost, zato je k njej pristopila tudi Katoliška cerkev. Tako so bili redovniki in redovnice na voljo za pastoralni pogovor po telefonu (2020l), pozneje pa je k temu pristopila še Slovenska karitas: za starejše in osamljene ljudi, ki so potrebovali pogovor (2020n). SŠK se je povezala tudi s Teološko fakulteto Univerze v Ljubljani, ki je ustanovila Skupino UL TEOF za blaženje in odpravljanje stisk epidemije COVID-19; ta je prejemala vprašanja, svetovala in odgovarjala na vprašanja vernikov s področja duhovnosti, Svetega pisma, teologije, psihosocialnega ali terapevtsko-družinskega delovanja (2020r). Podpora pa ni bila omejena le na versko, religiozno oz. duhovno raven, pač pa je SŠK posredovala tudi opozorilo o povečanju spletnih in drugih prevar (2020s) ter o pomenu pomoči bolnim, onemoglim in invalidnim osebam (2020t). Dodatno je SŠK objavila še navodila, kako ukrepati v primeru okužbe in kako skrbeti za obolelega s COVID-19 (2020aj; 2020ak; 2020al).

Posebno skupino predstavljajo objave SŠK, ki se nanašajo na (moralno, etično oz. versko) upravičenost cepljenja proti COVID-19. Poleg že omenjenega osebnega zgleada upokojenega nadškofa je SŠK objavila tudi noto Kongregacije za nauk vere o moralnosti uporabe nekaterih cepiv, ki govori o moralnosti (ne)uporabe cepiv, temelječih na celicah splavljenih človeških zarodkov (2020ao). V začetku januarja 2021 je SŠK sprejela izjavo, da »slovenski škofje podpirajo vsa prizadevanja za zaščito zdravja ljudi in vse napore za iskanje novih cepiv ter oblik zdravljenja za obolele s koronavirusno boleznijo COVID-19,« vključno s cepljenjem, ki je »najboljši način za zaščito tistih med nami, ki se iz različnih razlogov ne morejo cepiti in bi jih morebitna okužba zelo prizadela oziroma bi zaradi bolezni lahko umrli« (2021a). Na znanstvene (in moralne) pomisleke glede cepiv je odgovoril tudi dr. Janez Jurij Arnež, doktor molekularne biofizike in biokemije ter duhovnik koprške škofije, ki je na koncu zapisa poudaril, da je »naša moralna dolžnost, da se damo cepiti. Prav tako bodimo Bogu hvaležni za ta dar in za številne raziskovalce, katerih dolgoletna prizadevanja so pripeljala do teh rezultatov« (2021b). Obenem so na spletnem portalu objavili tudi izsek intervjuja s papežem Frančiškom, ki je prav tako poudaril, da je cepljenje »etično dejanje, saj je v igri tvoje zdravje, tvoje življenje, pa tudi življenje drugih« (2021c). V začetku februarja 2021 so objavili še vprašanja, ki so se pojavila po objavi izjave SŠK glede cepljenja (2021d).³

³ Pri tem je treba izpostaviti, da so se pozneje med duhovniki in drugimi verskimi delavci pojavili nas-

4.3 Medversko sodelovanje med epidemijo COVID-19

Šest verskih skupnosti (poleg Katoliške Cerkve še Evangeličanska Cerkev AV, Evangelijska binkoštna Cerkev, Srbska pravoslavna Cerkev, Makedonska pravoslavna Cerkev in Islamska skupnost v Republiki Sloveniji) je sprejelo skupno izjavo (2020m), v kateri so predstavniki največjih verskih skupnosti v Sloveniji izrazili »svojo podporo vsem ukrepom vlade, ki prispevajo k varovanju zdravja prebivalcev Slovenije, še zlasti starejših in bolnih«. V izjavi so se tudi zahvalili vsem delavcem, ki so delovali pri odpravljanju krize oz. so morali svoje delo (npr. v trgovinah) opravljati kljub kriznim razmeram. Še enkrat so pozvali »vse vernike, da dosledno spoštujejo in uresničujejo ukrepe Vlade Republike Slovenije za omejitev epidemije,« pri čemer so opozorili, da se moramo zavedati, »da smo tudi po svoji vesti in pred Bogom odgovorni drug za drugega ter dolžni upoštevati navodila državnih ustanov«.

Prav tako je bila spletni strani objavljena skupna izjava Papeškega sveta za medverski dialog in Svetovnega sveta Cerkev, „Krščanski klic k razmisleku in delovanju med COVID-om 19“ (2020as), v kateri so pozvali »k razmišljanju o tem, kako živeti v svetu, ki so ga ranili pandemija COVID-19 ter druge nadloge: verska nestrpnost, diskriminacija, rasizem, ekonomska in ekološka krivičnost ter mnogi drugi grehi. Vprašati se moramo, kdo je ranjen in koga smo ranili ali ga zanemarili. Kje lahko proti pričakovanjem najdemo dejavno sočutje po Kristusovem vzoru?« Pri tem so izpostavili, da je pandemija »poleg milijonov ljudi, ki so se z virusom dejansko okužili, še veliko več ljudi prizadela na psihološki, ekonomski, politični in verski ravni; vsi smo bili prikrajšani tudi za javno bogoslužje«. Hkrati pa je ta kompleksna kriza priložnost »za odkrivanje novih oblik solidarnosti in premislek o svetu po COVID-19«. To pa je mogoče storiti tudi z ekumensko in medversko solidarnostjo, ki omogočata, »da naša verska predanost postane dejavnik, ki bo ljudi združeval in ne razdvajal. Ko sodelujemo z verniki drugih veroizpovedi in ljudmi dobre volje, ustvarjamo mir, pravičnost in medsebojno povezanost, ki so v središču verskih prepričanj, hkrati pa te vrednote poustvarjamo in krepimo.«

5. Sklep

Pregled objav na spletni strani Katoliska-cerkev.si kaže, da je SŠK h komuniciranju v prvem letu epidemije COVID-19 na Slovenskem pristopila resno, saj je bilo ob določenih dnevih objavljenih več prispevkov – povprečno gledano dve objavi na vsake tri dni. SŠK je tako začela versko življenje – za preprečevanje širjenja okužb med verniki in verskimi delavci – omejevati sama, še preden so to odredili državni organi.

Analiza objav dalje razkriva, da se SŠK pri objavah ni omejila le na duhovno/versko življenje, ampak so te pokrivalo različne tematike. Večina objav, namenjenih tako verskim delavcem kot vernikom, je bila s področja prilagoditve verskega življenja, predvsem v smislu raznih omejitev pri občestvenemu doživetju verske

izkušnje, pa tudi izvajanju verskih obredov in življenja. Pri SŠK so veliko pozornost namenili tudi spodbujanju k spoštovanju splošnih navodil, ki so jih izdali državni organi in javnozdravstvene ustanove. V zadnjem trimesečju prvega leta epidemije je postalo pereče vprašanje cepljenja proti COVID-19, pri čemer so se osebno angažirali tudi najvišji verski predstavniki in pa strokovnjak(i) s področja biokemije/biofizike. Na ta način so delovali v skladu z družbenim naukom Cerkve, usmerjenim v zaščito širšega prebivalstva v času kompleksne krize.⁴ Prav tako so objavljali sporočila o psihosocialni podpori cerkvenim delavcem, pa tudi sporočila drugih interesnih organizacij, ki se niso nanašala samo na duhovno življenje, temveč tudi na socialno pomoč starejšim in osamljenim, ki so bili v času omejitve gibanja v smislu socialne izolacije še posebej ranljivi. S tem so bili povezani tudi pozivi h karitativni in dobrodelni dejavnosti v okviru različnih katoliških organizacij s tega področja.

Šegula (2020) poudarja, da je kriza COVID-19 (glede verskega življenja) prinesla tudi nekatere pozitivne stvari, in sicer: »rojstvo domače (družinske Cerkve), ovrednotenje malih občestev, mesto medijev v procesu nove evangelizacije.« Zaradi omejitve gibanja in s tem povezovanja v občestvu je prišlo v ospredje izvajanje kerigmatične kateheze, »ki je usmerjena k poglobljanju osebne vere kot odnosa – kar verujočemu daje življenjsko trdnost tudi v času negotovosti ali stiske, ki zadane posameznika ali skupnost« (Stegu 2020, 425).

Krizno stanje je bilo tako v smislu nove evangelizacije priložnost tudi za SŠK, saj so številni duhovniki preko spletnih omrežij dosegli večje število gledalcev, kot jih običajno spremljajo v cerkvah. To je tudi cerkvena priložnost za širše približevanje sodobnemu prebivalstvu, ki išče uteho in podporo v kriznih razmerah.

Reference

Pravni dokumenti

Odlok o začasni splošni prepovedi gibanja in zbiranja ljudi na javnih krajih, površinah in mestih v Republiki Sloveniji (št. 00717-13/2020). 2020. *Uradni list RS*, št. 60/2020. 29. 4. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2020-01-0896?sop=2020-01-0896> (pridobljeno 1. 12. 2021).

Odredba o prepovedi zbiranja na dogodkih v zaprtih javnih prostorih (št. 0070-24/2020). 2020. *Uradni list RS*, št. 18/20. 11. 3. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ODRE2546> (pridobljeno 1. 12. 2021).

Odredba o prepovedi zbiranja na določenih športnih in drugih dogodkih na javnih mestih na prostem (št. 007-20/2020). 2020. *Uradni*

list RS, št. 17/20. 10. 3. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ODRE2543> (pridobljeno 1. 12. 2021).

Odredba o razglasitvi epidemije nalezljive bolezni SARS-CoV-2 (COVID-19) na območju Republike Slovenije (št. 0070-29/2020). 2020. *Uradni list RS*, št. 19/20. 12. 3. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ODRE2550> (pridobljeno 1. 12. 2021).

Ustava Republike Slovenije. 1991. *Uradni list RS*, št. 33/81-I. 23. 12. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=19911409> (pridobljeno 1. 12. 2021).

Zakon o nalezljivih boleznih (ZNB). 1995. *Uradni list RS*, št. 69/95. 1. 12. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO433> (pridobljeno 1. 12. 2021).

⁴ Glede upoštevanja družbenega nauka Cerkve v času epidemije glej Globokar (2020).

Druge reference

Ager, Joey, Elena Fiddian-Qasmiyeh in Alastair

Ager. 2015. Local Faith Communities and the Promotion of Resilience in Contexts of Humanitarian Crisis. *Journal of Refugee Studies* 28, št. 2:202–221. <https://doi.org/10.1093/jrs/fev001>

Globokar, Roman. 2020. COVID-19, nacionalna država in družbeni nauk Cerkve. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 2:379–394. <https://doi.org/10.34291/bv2020/02/globokar>

Gov.si. 2020. Slovenija razglasila epidemijo novega koronavirusa. Gov.si. 12. 3. <https://www.gov.si/novice/2020-03-12-slovenija-razglasila-epidemijo-novega-koronavirusa/> (pridobljeno 1. 12. 2021).

Katoliska-cerkev.si. 2020a. Navodila slovenskih škofov v času epidemije COVID-19 – GRADIVA. Katoliška Cerkev. 16. 10. <https://katoliska-cerkev.si/navodila-slovenskih-skofov-v-casu-epidemije-COVID-19-gradiva> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020b. COVID19. Katoliška Cerkev. <https://katoliska-cerkev.si/oznaka/COVID19> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020c. Navodila SŠK za preprečevanje širjenja koronavirusa COVID-19. Katoliška Cerkev. 25. 2. <https://katoliska-cerkev.si/navodila-ssk-za-preprecevanje-sirjenja-koronavirusa-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020d. Slovenski škofje vabijo vernike k molitvi za zdravje in upoštevanju navodil za preprečevanje epidemije COVID-19. Katoliška Cerkev. 10. 3. <https://katoliska-cerkev.si/slovenski-skofje-vabijo-vernike-k-molitvi-za-zdravje-in-upostevanju-navodil-za-preprecevanje-epidemije-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020e. Izredna navodila slovenskih škofov za preprečevanje širjenja COVID-19: odpoved svetih maš do preklica. Katoliška Cerkev. 13. 3. <https://katoliska-cerkev.si/izredna-navodila-slovenskih-skofov-za-preprecevanje-sirjenja-koronavirusa-COVID-19-odpoved-svetih-mas-do-preklica> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020f. Molitev za zdravje v času epidemije koronavirusa. Katoliška Cerkev. 13. 3. <https://katoliska-cerkev.si/molitev-za-zdravje-v-casu-epidemije-koronavirusa> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020g. Spremljanje svetih maš preko spleta, radia in televizije. Katoliška Cerkev. 13. 3. <https://katoliska-cerkev.si/spremljanje-svetih-mas-preko-spleta-radia-in-televizije> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020h. Preprečevanje okužbe s koronavirusom SARS-CoV-2 ter dodatne informacije. 13. 3. <https://katoliska-cerkev.si/preprecevanje->

-okužbe-s-koronavirusom-sars-cov-2-ter-dodatne-informacije (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020i. Povabilo mladim k vpisu v bazo prostovoljcev za sodelovanje pri oskrbi ranljivih skupin v času epidemije. Katoliška Cerkev. 13. 3. <https://katoliska-cerkev.si/povabilo-mladim-k-vpisu-v-bazo-prostovoljce-za-sodelovanje-pri-oskrbi-ranljivih-skupin-v-casu-epidemije> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020j. Duhovne spodbude katoliškim vernikom v času koronavirusa. Katoliška Cerkev. 14. 3. <https://katoliska-cerkev.si/duhovne-spodbude-katoliskim-vernikom-v-casu-koronavirusa> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020k. Sporočilo starostnikom in njihovim svojcem. Katoliška Cerkev. 18. 3. <https://katoliska-cerkev.si/sporocilo-starostnikom-in-njihovim-svojcem> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020l. Slovenski redovniki in redovnice v izrednem času so na razpolago po telefonu za pastoralni pogovor. Katoliška Cerkev. 20. 3. <https://katoliska-cerkev.si/slovenski-redovniki-in-redovnice-v-izrednem-casu-so-na-razpolago-po-telefonu-za-pastoralni-pogovor> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020m. Skupna izjava verskih skupnosti v času epidemije COVID-19. Katoliška Cerkev. 23. 3. <https://katoliska-cerkev.si/skupna-izjava-verskih-skupnosti-v-casu-epidemije-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020n. Povezani preko telefona – odziv Karitas na osamljenost starejših v Sloveniji. Katoliška Cerkev. 24. 3. <https://katoliska-cerkev.si/povezani-preko-telefona-odziv-karitas-na-osamljenost-starejsih-v-sloveniji> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020o. Navodila slovenskih škofov za velikonočne praznike 2020 v času epidemije COVID-19. Katoliška Cerkev. 25. 3. <https://katoliska-cerkev.si/navodila-slovenskih-skofov-za-velikonocne-praznike-2020-v-casu-epidemije-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020p. Priporočila duhovnikom za obhajanje bogoslužja velikonočnega tridnevja brez udeležbe vernikov. Katoliška Cerkev. 1. 4. <https://katoliska-cerkev.si/priporocila-duhovnikom-za-obhajanje-bogoslužja-velikonocnega-tridnevja-brez-udelezbe-vernikov> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020r. Teološka fakulteta odgovarja na epidemijo COVID-19. Katoliška Cerkev. 14. 4. <https://katoliska-cerkev.si/teoloska-fakulteta-odgovarja-na-epidemijo-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).

---. 2020s. Spletne prevare, lažno akviziterstvo in goljufije. Katoliška Cerkev. 27. 4. <https://katoliska-cerkev.si/spletne-prevare-lazno-akviziterstvo-in-goljufije> (pridobljeno 1. 12. 2021).

- . 2020t. Človek med samostojnostjo in odvisnostjo – pomen pomoči bolnim, onemoglim in invalidnim. Katoliška Cerkev. 27. 4. <https://katoliska-cerkev.si/clovek-med-samostojnostjo-in-odvisnostjo-pomen-pomoci-bolnim-onemoglim-in-invalidnim> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020u. Navodila slovenskih škofov za vzpostavitev javnega bogoslužja v slovenskih cerkvah v času epidemije COVID-19. Katoliška Cerkev. 4. 5. <https://katoliska-cerkev.si/navodila-slovenskih-skofov-za-vzpostavitev-javnega-bogoslužja-v-slovenskih-cerkvah-v-casu-epidemije-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020v. Pogosta vprašanja in odgovori o bogoslužju v slovenskih cerkvah v času začasne krepitve epidemije. Katoliška Cerkev. 2. 6. <https://katoliska-cerkev.si/pogosta-vprasanja-in-odgovori-o-bogoslužju-v-slovenskih-cerkvah-v-casu-zacasne-umiritve-epidemije> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020z. Ponovna obvezna uporaba zaščitnih mask pri svetih mašah od 25. junija 2020. Katoliška Cerkev. 25. 6. <https://katoliska-cerkev.si/ponovna-obvezna-uporaba-zaschitnih-mask-pri-svetih-masah-od-25-junija-2020> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020aa. Priporočila za cerkvene pevce in cerkvene pevske zборе. Katoliška Cerkev. 8. 10. <https://katoliska-cerkev.si/priporocila-za-cerkvene-pevce-in-cerkvene-pevske-zборе> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020ab. Navodila škofom, duhovnikom, redovnicam in redovnikom v primeru okužbe s SARS-CoV-2 (COVID-19). Katoliška Cerkev. 8. 10. <https://katoliska-cerkev.si/navodila-skofom-duhovnikom-redovnicam-in-redovnikom-v-primeru-okuzbe-s-sars-cov-2-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020ac. Poslanica nadškofa msgr. Stanislava Zoreta v podporo ukrepom za preprečevanje okužb s koronavirusom. Katoliška Cerkev. 8. 10. <https://katoliska-cerkev.si/poslanica-nadskofa-msgr-stanislava-zoreta-v-podporo-ukrepom-za-preprecevanje-okuzb-s-koronavirusom> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020ac. Upokojeni nadškof dr. Franc Kramberger med prvimi Slovenci cepljen proti COVID-19. Katoliška Cerkev. 27. 12. <https://katoliska-cerkev.si/upokojeni-nadskof-dr-franc-kramberger-med-prvimi-slovinci-cepljen-proti-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020ad. Izredno pismo slovenskih škofov: Povabilo duhovnikom in vernikom za spoštovanje ukrepov. Katoliška Cerkev. 11. 10. <https://katoliska-cerkev.si/izredno-pismo-slovenskih-skofov-povabilo-duhovnikom-in-vernikom-za-spostovanje-ukrepov> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020ae. Priporočila SŠK za obhajanje praznika vseh svetih in spomina vseh vernih rajnih v času COVID-19. Katoliška Cerkev. 1. 11. <https://katoliska-cerkev.si/priporocila-ssk-za-obhajanje-praznika-vseh-svetih-1-november-in-spomina-vseh-vernih-rajnih-2-november-v-casu-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020af. Navodila slovenskih škofov v času epidemije COVID-19. Katoliška Cerkev. 15. 10. <https://katoliska-cerkev.si/navodila-slovenskih-skofov-v-casu-epidemije-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020ag. Duhovne spodbude katoliškim vernikom v času epidemije COVID-19. Katoliška Cerkev. 20. 10. <https://katoliska-cerkev.si/duhovne-spodbude-katoliskim-vernikom-v-casu-epidemije-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020ah. Navodila za spletni prenos bogoslužja. Katoliška Cerkev. 24. 10. <https://katoliska-cerkev.si/navodila-za-spletni-prenos-bogoslužja> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020ai. Navodila slovenskih škofov v času epidemije COVID-19. Katoliška Cerkev. 13. 11. <https://katoliska-cerkev.si/navodila-slovenskih-skofov-za-preprecevanje-epidemije-COVID-19201113> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020aj. Kaj naj storim, če sumim, da imam jaz ali moj starejši svojec COVID-19. Katoliška Cerkev. 23. 11. <https://katoliska-cerkev.si/kaj-naj-storim-ce-sumim-da-imam-jaz-ali-moj-starejsi-svojec-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020ak. Kako naj ravnam, če zbolim za COVID-om 19? Katoliška Cerkev. 26. 11. <https://katoliska-cerkev.si/kako-naj-ravnam-ce-zbolim-za-COVIDom-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020al. Kako skrbeti za nekoga, ki je zbolel za COVID-om 19. Katoliška Cerkev. 27. 11. <https://katoliska-cerkev.si/kako-skrbeti-za-nekoga-ki-je-zbolel-za-COVID-om-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020am. Navodila slovenskih škofov za obhajanje svetih maš v času epidemije COVID-19 (18. december 2020). Katoliška Cerkev. 18. 12. <https://katoliska-cerkev.si/navodila-slovenskih-skofov-za-obhajanje-svetih-mas-v-casu-epidemije-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020an. Kako bodo potekale svete maše za božične praznike v Katoliški cerkvi?. Katoliška Cerkev. 25. 12. <https://katoliska-cerkev.si/kako-bodo-potekale-svete-mase-za-bozicne-praznike-v-katoliski-cerkvi> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020ao. Nota Kongregacije za nauk vere o moralnosti uporabe nekaterih cepiv proti

- COVID-u 19. Katoliška Cerkev. 21. 12. <https://katoliska-cerkev.si/nota-kongregacije-za-nauk-vere-o-moralnosti-uporabe-nekaterih-cepiv-proti-COVID-u-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020ap. Prenašanje bogoslužnih in pastoralnih dogodkov preko spleta - dodatna navodila slovenskih škofov. Katoliška Cerkev. 17. 10. <https://katoliska-cerkev.si/prenasanje-bogoslužnih-in-pastoralnih-dogodkov-preko-spleta> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020ar. Stališče SŠK o prenosu svetih maš po spletu. Katoliška Cerkev. 16. 10. <https://katoliska-cerkev.si/stalisce-ssk-o-prenosu-svetih-mas-po-spletu> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2020as. Služiti ranjenemu svetu v medverski solidarnosti. Katoliška Cerkev. 4. 10. <https://katoliska-cerkev.si/sluziti-ranjenemu-svetu-v-medverski-solidarnosti> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2021a. Izjava slovenskih škofov glede cepljenja proti boleznim COVID-19. Katoliška Cerkev. 11. 1. <https://katoliska-cerkev.si/izjava-slovenskih-skofov-glede-cepljenja-proti-bolezni-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2021b. Razmišljanje znanstvenika in duhovnika dr. Janeza Arneža v prid cepljenju proti koronavirusu SARS-CoV-2. Katoliška Cerkev. 13. 1. <https://katoliska-cerkev.si/razmisljanje-znanstvenika-in-duhovnika-dr-janeza-arneza-v-prid-cepljenju-proti-koronavirusu-sars-cov-2> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2021c. Papež Frančišek o cepljenju. Katoliška Cerkev. 14. 1. <https://katoliska-cerkev.si/papez-francisek-o-cepljenju> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- . 2021d. Vprašanja in odgovori o cepivu proti boleznim COVID-19. Katoliška Cerkev. 2. 2. <https://katoliska-cerkev.si/vprasanja-in-odgovori-o-cepivu-proti-bolezni-COVID-19> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- Košir, Meta.** 2020. Duhovnost in religioznost v stresnih situacijah in mesto duhovnosti v psihoterapiji. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 4:915–925. <https://doi.org/10.34291/bv2020/04/kosir>
- Malešič, Marjan.** 2002. Teorija kriznega upravljanja. *Ujma*, št. 16:401–427.
- Malešič, Marjan, Sandra B. Hrvat in Marko Polič.** 2006. *Komuniciranje v krizi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Prezelj, Iztok.** 2005. *Nacionalni sistemi kriznega menedžmenta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- RTVSLO.si.** 2020. Prvi potrjeni primer okužbe pri nas: okuženi prišel iz Maroka prek Italije. RTV Slovenija. 4. 3. <https://www.rtvsl.si/zdravje/novi-koronavirus/prvi-potrjeni-primer-okuzbe-pri-nas-okuzeni-prisel-iz-maroka-prek-italije/516153> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- Slatinek, Stanislav.** 2020. Pastoralno-liturgična navodila slovenskih škofov v času razglasitve epidemije nalezljive bolezni SARS-CoV-2 in neposredno po njem. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 2:403–413. <https://doi.org/10.34291/bv2020/02/slatinek>
- Stegu, Tadej.** 2020. Pandemija in oznanilo kerigme. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 2:425–432. <https://doi.org/10.34291/bv2020/02/stegu>
- Strehovec, Tadej.** 2020. Institucionalna religijska rezilientnost v času pandemije koronavirusa v Sloveniji. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 2:395–401. <https://doi.org/10.34291/bv2020/02/strehovec>
- Šegula, Andrej.** 2020. Sledi rezilientnosti – pastoralna ranljivost in preživetje v času pandemije. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 2:433–442. <https://doi.org/10.34291/bv2020/02/segula>
- Vuga Beršnak, Janja, in Anica Ferlin.** 2018. *Priprave in odziv na kompleksno krizo: Delovanje teles kriznega upravljanja in vodenja pred, med in po krizi*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
- WHO.** 2020. Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19. 11. 3. <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-COVID-19---11-march-2020> (pridobljeno 1. 12. 2021).
- Zabret, Tadeja.** 2021. Tudi med duhovniki so nasprotniki cepljenja proti COVIDu, a cerkvene avtoritete imajo zanje in za vernike jasne odgovore. *Domovina*. 8. 12. <https://www.domovina.je/tudi-med-duhovniki-so-nasprotniki-cepljenja-proti-COVIDu-a-cerkvene-avtoritete-imajo-zanje-in-za-vernike-jasne-odgovore/> (pridobljeno 8. 12. 2021).
- Žigon, Tanja, in Boštjan Udovič.** 2020. »Cerkev mora ostati ljudem blizu ne glede na čase«: prvi val koronavirusa (COVID-19) in versko življenje v Sloveniji – analiza primera. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 4:765–781. <https://doi.org/10.34291/bv2020/04/zigon>